

A palócok eredetéről

Válasz Bartha László észrevételeire

A Palócföld 1968. évi 3. számában **problémafelvető** cikket írtam „A palóc nép és népnév eredeté”-ről. — Ennek lényege, hogy a **palóc** elnevezéssel **eredetileg** illethető népcsoport térbeli elhelyezkedését — az ún. „palóc nyelvjáróterület”-en belül — térbelileg összeszűkítem, sporadikusnak tekintem, továbbá, hogy **erre** a népcsoportra nézve tagadom az eredeztetésre vonatkozó ún. kun-kabar **elméletet**, mert a palócokat a hun-avarokban idekerült és eredetileg a szamojéd nyelvek körébe tartozó nyelvet beszélő népi, illetve hadrendi töredéknek tekintem.

A Palócföld 1969. évi 1. számában Bartha László „A palóccokról” címmel közölte észrevételeit az általam vázoltakról. Cikkéből kiderül, hogy nemcsak a Pest, Szolnok, Nógrád, Heves és Borsod megyék által támogatott, több évre tervezett „palóckutatások”, de az országos történelem szempontjából is fontos, hogy ennek a magyar népcsoportnak az eredetét tisztázzuk. — Igaza van Bartha Lászlónak, amikor megállapítja, hogy „a palóc kérdés ma még, részadatok hiányában, megoldatlan.” — Ez a véleménye a leg súlyosabb bírálat a ma uralkodó kun-kabar eredet-hipotézissel szemben és igazol abbéli törekvésemben, hogy a kérdést új nyomokon kell megoldani. Ugyanakkor az én általam felvetettkre is vonatkoztatja, hogy „minden megalapozatlan, vagy valamilyen szempontból hiányos elmélet csak bonyolítja a problémát”, — vagyis nem ért egyet azzal, amit írtam, érveim gyengék, feltételezéseim zavart keltők.

Bartha László kételyeit jogosoknak tartom, mert az általam felvetett probléma-komplexum tisztázásához nagyobb terjedelemlre van szükség, hogy a részletmegoldásokból egységes és elfogadható kép bontakozzék ki. Éppen ezért, hogy a rendelkezéseimre álló teret tényanyaggal töltssem ki, válaszómban csak a legalapvetőbb bizonyítékokra kívánok rámutatni.

Téved Bartha László, amikor azt állítja, hogy a **Zabar** helynév nem eredhet a hun nyelvből, mert „ilyen nyelv nem is volt!” — Márpedig **volt!** — Igazolja ezt, hogy a bizánci császári udvarban évszázadokig voltak **hun nyelvet beszélő tolmácsok**.¹ A nyelvészek egész serege pedig — legkevesebb másfélévszázad óta — komoly erőfeszítéseket tett és tesz ennek a nyelvnek a megállapítására, szókincsének meghatározására. Többségük valamilyen török nyelvnek véli a hunok nyelvét, ami — megállapításom szerint — tévedés. A hunok nyelve — szerintem — annak az eredetileg az ural-áltáji nyelvcsalád legkeletibb ágát képező népnek a nyelve, amely népnek egyik jelentős csoportja megszállta a japán szigeteket, és ott — főleg polinéziai és ajnó szókincset beleolvasztva — kialakította a mai japán nyelvet. Ezért a hunok nyelve elsősorban a mai japán és Amur vidéki különböző nyelvek szókincse egyrészének, valamint a magyar helynévanyagban és szókincsben előforduló, azokkal megegyező vagy azokból levezethető helynevek és szavak segítségével rekonstruálható.³

Amikor tehát a **Zabar** helynévvel kapcsolatba hoztam a japán **sawari** 'akadály' szót, okkal tettem, mert egyike azon helyneveinknek, amelyek hun töredékek kárpátmedencei helynévadását és továbbélését bizonyítják. Zabartól északra, a község határán Utas pusztja és Péterfalva között fekszik a **Gyepüető** hegyhát. A magyar **gyepü** szó eredeti **akadály** jelentése pontos fordítása a japán **sawari**-nak és az ebből kikövetkeztethető hun **zabar**-nak. — Adott esetben térbelileg is érthető, mint útélzáró akadály — torlasz, vagy egyéb erődítés — hiszen az Utas pusztán és Zabaron áthaladó út még a XVIII. században is egyik főközlekedési útja volt a aömöri vaskohók termékeit szállító szekereknek,⁴ és nyilván igen ősi eredetű út. — A Zabar helynév **akadály**, **gyepü**, **földvár** jelentését — és így hun eredetét is — még az is bizonyítja, hogy a törökök által a XVI. században kiőfített, Rimaszombattól nyugatra fekvő Szabatka földvár réeőbbi neve szintén **Zabar** volt.

Nem mehetek azonban ennyire a részletekbe és a több, mint száz hasonló helynévi bizonyíték felsorolását mellőznöm kell. Ehelyett inkább a **palóc** népnév eredete szempontjából fontos **hun** népnév jelentésére fogok rámutatni a hun nyelv feltételezett ismerete

alajján. Ez a **hun** szó volt az, amivel – amikor már Európában éltek – a hunokat, mint népet illették, sőt így nevezték a bizánciak **az összes hun uralom alatt élő**, de nem hun nyelvet beszélő, **különböző**, még indoeurópai eredetű **népeket és törzseket** is.⁶ Ez a **hun** népnév azonban nem vezethető le a japániból, mert kínai eredetű szó és 'kevert'-et, 'keveredett'-et, 'zagyvát' jelent.⁷ Nyilván abban a történeti időszakban lett ez a kínai eredetű **hun** szó a hunok **egyik** kínai nevévé, amikor a kínai krónikák által **hiungnu**-nak, azaz 'szökött szolgák'-nak nevezet Amur vidéki hunok egy kínai csoporttal bővülve új törzsszövetséget alakítottak ki.⁸

Miért nevezhettek el így egy népet? – Két lehetőséggel állunk szemben. Az egyik az, hogy ez a kifejezés egy törzsszövetségnek különböző eredetű törzsekből való egyesülését jelezte. A másik az, hogy ez a „kevert, összevegyített” szó a különböző törzsek vezéreinek **vérszerződésére** utal, amikor azok karjuk megeresztett véréet kupában összekeverve megitták. Erre jó példa a magyar vérszerződés.

Ákár politikai, akár kultikus eredetű ez a **hun** elnevezés, tény, hogy a hun birodalmak különböző időkzaiban behódolt és szövetséges népek a saját nyelvükön is 'kevert'-nek nevezték magukat. Így török szóból levezethetően „kevert”-et jelent a **bolgár**, finn szóból levezethetően a **székely** és szamojédból levezethetően a palóc népnév is.⁹ – De nemcsak ezek a változatok maradtak fenn. A magyar helynévanyagban a „kevert” szónak japániból levezethető változatai a **Kongó** és a **Kondó**, koreaiából a **Hollány** és a **Kollány**, a mongolból a **Kolycó** és a **Kalcó**, irániból a **Bor** és az iránban arab jövevényszóból származtatható **Kalota**, sőt esetleg a **Helta** is.¹⁰ Ugyancsak a „kevert” szónak egyik törökből levezethető változata a Nógrádban, főleg a Zagyva forrásvidékén birtokos **Katisz**, **Katicis** nemzetségnév is, amely, ha a dalmáciai változatát figyelembe vesszük, eredetileg törzsnév lehetett.¹¹

Már ezek a példák is igazolják, hogy a palócok csak egy kisebb töredék lehettek és voltak a magukat „kevert”-eknek nevező hunok, azaz a hun birodalmak soknyelvű népei és néptöredékei sorában, és mind ilyenek éltek a Kárpátoktól keletre és kerültek később, más hun népekel együtt, a Kárpátmedencébe is.

Azt, hogy itt több különböző nyelvű töredék élt egymás mellett, jól szemlélteti a **Zagyva** folyó forrásvidékének közelebbi és távolabbi helynévanyaga. A folyó forrásánál fekvő **Zagyva** falu nevéen kívül erre felé van a szintén 'zagyva, zavaros' jelentésű **Habók** pusztá a gömri **Rakottás** falu határában, és a török eredetű **Bolgarom** falunév, ami még azért is fontos, mert Bél Mátyás 1718. évi tudósítása szerint ezen a vidéken még a XVIII. század elején is ismerték és használták a rovásírást, már pedig ez bolgár–török eredetű.¹² A **Katisz** nemzetség birtokviszonyai alapján ez a nemzetségnév is ebbe a csoportba tartozik, de ennek a nemzetségnek már királyságkorabeli idekerülése a valószínű.¹³ Bolaár–török népelemeknek vidékünkön való korai meatelepedését bizonyítva – több helynévünkön kívül – a Nógrád nyugati felében fekvő **Nándor** falunév is, ami a bolgárok egyik régi magyar neve.¹⁴

Fiavelemre méltó, hogy a régi Nógrád, Gömör, Kishont és Haves megyék érintkező határvidékének körzetében tűnik fel, az **uayanost** jelentő török és magyar helynevek közlében, a XVIII. és XIX. század fordulóján a szamojéd eredetre mutató **palóc** elnevezés, mint népcsoport név, mégpedig úgy, hogy ezen a területen **Palóc** nevű településnevet nem tudunk felmutatni. Viszont egyéb jelentésű szamojéd eredetű helynevek elég szép számmal fordulnak itt elő. Pl. a salgótarjáni **Pónyí** pusztá és völgy 'hosszú'-t az Ipoly menti **Pinc** falu 'rettenthetetlen'-t, 'bátor'-t jelentő neve stb. – Ez a tény arra enged következtetni, hogy itt a környező települések lakossága gúnynévként – 'hebead, habók, zavaros' – használta a palóc elnevezést az eredetileg ugyanúgy hun–avarkori településű szamojéd eredetű társaira.

A palóckérdés tanulmányozását nem lehet elválasztani a hun–avarkori feltételezhető méltóságnevek tanulmányozásától, mert ezek a különböző nyelvi eredetű elnevezések helynévbokrok alakjában tűnnek föl, amiből a törzsszövetség népi összetételére lehet következtetéseket levonni. Ilyen feltételezhetően szamojéd eredetű méltóságnevek a **Vacs**, a

Pinc és ennek **Penc** változata. A hun–avarkori méltóságnevekkel kapcsolatban azonban több probléma merül fel. Ezek közül a legfontosabbak: a méltóságnév nyelvi eredete még nem bizonyítja, hogy viselője a névadó nyelvet beszélők sorába tartozik, továbbá, hogy ezek a nevek idővel személy- és méltóságnevekké is váltak.

Az első aggályra igen jó példának a magyar méltóságnevek. A **király** (régiesen és tájszólagilag **keráj** és **kerál** is) – amit általában és tévesen szláv eredetűnek vélnek – hun–avar eredetű szó. A japán **kerai** 'hűbéres'-t, vazullust jelent, de a kaukázusi avarban már mint **királ** a független uralkodó, azaz a király megjelölésére szolgál.¹⁵ A másodfejedelmi méltóságot jelölő **gyula** szavunk kínai eredetű hun szó, és eredetileg a tiszteleti oldalon – a kínaiaknál a baloldalon – ülő, azaz a fejedelem után következő személyt jelentette.¹⁶ A harmadfejedelmi méltóságot jelölő **harka** szavunk viszont finn–ugor eredetű és a legfőbb döntőbíró megjelölésére szolgált.¹⁷ Ezek a magyar méltóságnevek **magyarrá vált** hun–avarkori jelölések és csakis egy időszaknak a törzsközi viszonyaira vonatkozhatnak. Így pl. a **kende** méltóságnevünk a nem-kultikus fejedelem jelölésére szolgált és hun eredetű, mert a koreai **kvande** 'nagyelkű' vagy **kando** 'erős' méltóságnévkénti alkalmazására vezethető vissza. Mint ilyen megfelel az iráni **sarvas** méltóságnévnek, amely – fordításos alakban és párhuzamos névadásos rögzítésben – a Szolnok–Doboka megyei és a Vas megyei **Szarvas-Kend** helyneveinkben maradt fenn.¹⁸ – Kétségtelen, hogy a király, a gyula, a harka és a kende méltóságnevek viselőinek magyar voltát, a magyar törzsszövetségen belül, semmi alapunk sincs kétségbevonni.

Ezek a méltóságnevek azonban rámutatnak a különböző időszakok különböző birodalmaihoz (törzsszövetségeihez) való tartozásra, s ez érvényes a szamojéd Vacs, Pinc és Penc esetében is, de ma még távol vagyunk attól, hogy az időszakot rögzíteni tudjuk. Az mindenesetre kétségtelennek látszik, hogy a **penc** és **pinc** a mongol **bator** (méltóságnév megfelelője, amely az even bátur, **batur** és a jakut **baatür** 'heves, forró, hirtelenharagú; bátur, vitéz' szavakkal hozható származási összefüggésbe, tehát hun eredetű és a magyar **bátor** főnév valószínű eredője.¹⁹

Ahhoz, hogy a Kárpátmedencében előforduló palóc szórványok viszonyát az egyes méltóságnévbokrokhoz tisztázni tudjuk, alaposabban kellene ismernünk a hun–avarkori várszerkezetet. Az ma már kétségtelennek látszik, hogy a Kárpátoktól keletre egészen a Volgáig, a VII. és VIII. században már várak köré tömörültek az egyes törzsek és nemzetségek földet is művelő tagjai. Valószínű, hogy ez volt a helyzet ugyanakkor a kárpátmedencei avar birodalomban is.²⁰ Ennek egyik bizonyítéka az avarkori eredetű **megye** szavunk, amely a kaukázusi avar nyelvben mint **meg** és **megal** jelenik meg, 'rétet és szántót', illetve 'megművelt földet' jelent. Ezen az alapon a mi magyar **megye** szavunk eredetileg „a várhoz tartozó rétek és szántók”, illetve „a várhoz tartozó megművelt földek” jelentéssel bírt.²¹ Ezt a szavunkat vagy magunkkal hoztuk, vagy már itt találtuk, illetve, valószínűleg magunkkal is hoztuk, meg itt is találtuk, mint bizonyos törzsi és nemzetségi várakhoz tartozó terület-egységek jelölőjét.

Az egykori hun–avarkori településrend földvárainak térbeli elhelyezkedését tisztázva, és azoknak a különböző méltóságneveket őrző településekhez való közelebbi vagy távolabbi voltát vizsgálva tudnánk csak kielégítő választ adni arra, hogy miért szórványosak a palóc és egyéb népelemek – pl. a szolgagyőrök települései, mi az oka a szórt birtoklásnak a magyar középkor egész folyamán.

Lényegesnek tartom Bartha László észrevételét a „palóc herceg” monda **herceg** szavával kapcsolatban. Szerinte ez a méltóságnév „igen fiatal a szamojéd palóchoz”. Nyilván nem vette figyelembe, hogy a hun uralom alatt, vagyis a 372. évi volgai hun átkelés előtt, a Pontusz vidéki különböző nyelveket beszélő népek gót uralom alatt éltek, továbbá, hogy az európai hun birodalomban is jelentős számmal voltak germán törzsek és népek – akik maguk is „hunok” –, és hogy a Dunán túl az attilai birodalom bukása után, szintén germánok szerepelnek.²² Volt tehát idő és alkalom az ugyanezekben a birodalmakban élő szamojéd törzsek némelyikénél a germán eredetű **herceg** méltóságnév átvételére és alkalmazására. A „herceg” méltóságnév előfordulása a „Palóc herceg” mondában nem

tekinthető hitelességét kirekesztő elemek. Még akkor sem, ha az későbbi, német eredetű szó volna és így a monda kialakulása a középkorra lenne visszakövetkeztethető.

Kétségtelenül zavaró tényező, hogy a göcseji mondát kivéve nem tudunk olyan mondáról, amely a palócok hun eredetével hozható kapcsolatba. Ennek talán az az egyik magyarázata, hogy a hun nyelvet beszélő környezetben élő finn-ugor székelyek 'hun'-t jelentő neve azonos hangzású lehetett egy, a japáni **seikei** 'egyesen, törvényes leszármazott'-ból kikövetkeztethető hun szóval, amely belső tartalmát tekintve teljesen fedi a ma élő székely–hun hagyomány alapkövetelményét, illetve feltételezését.

Azt hogy az **orosz** szavunk palotást, azaz udvari katonát, testőrt, **ajtonállót** is jelent, nem én terjesztettem el, hanem Párizs Pápay Ferenc (1649–1716) másfélévszázad alatt számos kiadást megért magyar–latin szótára, mégpedig alapos történelmi okok alapján. Az viszont a palóc kérdés vizsgálatának körébe tartozik, hogy ha van egy **palotasz** számjéd szó, és vannak **Palotás** helyneveink, akkor kapcsolatok összes lehetőségeit, párhuzamait figyelembe kell vennünk. – Különben ez a **palotás** – **palóc** kapcsolat még valószínűbb, ha tudjuk, hogy egy 1263. évi oklevél szerint Kanizsa-Keresztúr környékén a **Palat** nemzetségnek birtokai voltak.²³ Vagyis ez a nemzetségnév körülbelül ugyanúgy „hun”-t, ez esetben „palóc”-ot jelenthet, mint a Katisz nemzetség neve.

A számos kérdés közül ezek, amelyekre válaszoltam – helyesebben: amelyekkel kiégyesítettem az előző cikkemben elmondottakat – talán a legfontosabbak. Annak reményében, hogy a vita folytatódik, és Bartha László maga is részt vesz a kérdéskomplexum tisztázásában, és a tények felderítését még számos észrevétellel fogja megkönnyíteni, azaz a nyomatékos figyelmeztetéssel zárom soraimat, hogy egy kibontakozó hipotézis tételei még nem történelmi igazságok, de közös munkával, évek során át vitatva és ellenőrizve, támasza lehet a múlt idők elfeledett tényei rekonstrukciójának.

JEGYZETEK

1. **Moravcsik Gyula**: A magyar történet bizánci forrásai, Budapest, 1934. Részletesen felsorolja a hunokkal és avarokkal foglalkozó bizánci írókat. Ezek közül nem egy, pl. Priskos Rhetor és Simokattes Teophylaktos beszél a hun tolmácsokról. – Az ő adataik alapján már **Csengeri Antal**: Történelmi tanulmányok, I. k. Pest, 1857. 184–185. l.: „A követek viselete és nyelve hun vala s a rendes hun fordítók voltak tolmácsaik.” Hun nyelven leveleket is írtak.
2. Pl. **Nagy Géza**: Magyarország története a honfoglalás korában. Mill. Tört. I. k., Budapest, 1895. a római 298. l.: „Mindamellett a nyelviükből fennmaradt néhány szó arra mutat, hogy a vezérlő elem a törökséghez tartozott. – **Hóman Bálint**: Magyar Történet, I. k. első kiadás, Budapest (1929.), 21. l.: „Az áltáji népcsaládhoz tartozó török–tatár népek nagy többsége – a hun, avar... stb.
3. A magyar szókinccs és helynévanyag japánival való egyezésére egyetemi tanulmányaim során, negyven évvel ezelőtt, japán nyelvi előadásaimban, már **Pröhle Vilmos** többször felhívta figyelmünket. – Ő azonban magyar–japán rokonságot tételezett fel. Ez – szerintem – igen távoli őskori vonatkozásaiban valóban fennáll az összes finn-ugor népekkel kapcsolatban. A magyar nyelv japánival egyező szavai azonban későbbi hun kapcsolatok emlékét őrzik. – Erről csak egy készülő igen terjedelmes tanulmányomban tudok a részletekbe menően is bizonyítani.
4. **Bartolomaeides, Ladislaus**: Comitatus Gömöriensis notitia etc. T. I–II., Lőcse, 1805–1808. mind a két kötetben az utak és a kereskedelem leírásánál és a részletes térképek.
5. **Illésy János**: Az Alaghy-család története. – „Nagy Iván” Családtörténelmi Szemle, 1899. (I. évf.), 219. l.
6. **Moravcsik Gyula**, i. m. főleg a 61., 70., 82. és 102. lapokon.
7. A kínai szófejtésekhez **Osanina**: Kitajszko–russzkij szlovár, Moszkva, 1959. és Chinesisch–Deutscher Wörterbuch, Peking, 1960. szótárakat használtam.

8. **Nagy Géza**, i. m. római 279. l. — **Hóman Bálint**, i. m. 33. l.
9. A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára, I. Budapest, 1967. — Bolgár (332. l.) — **Vö. Hóman Bálint**, i. m. 41–42. l.: „A »keverék« jelentésű **bolgár** név 481-ben tűnik fel először a Dnyeperen túli ogur népek jelölésére és a **hun**-nal párhuzamosan használva, lassanként háttérbe szorítja.”
10. A japán szófejtésekhez: **Kenkyusha**: New pocket Japanese–English dictionary, Tokyo, 1964. — **Takahashi**: Romanized Japanese–English dictionary, Kobe, 1962. — **Nemzer-Szürömjatnikov-Feldman**: Japonszko–ruszskij szlovár, Moszkva, 1960. — A koreaihoz: **Holodovics**: Korejszko–ruszskij szlovár, Moszkva, 1959. — **Sövény Aladár**: Magyar–koreai szótár, Budapest, 1957. — A mongolokhoz: **Schalonow Zebek – Johannes Schubert**: Mongolisch–deutsches Wörterbuch, Leipzig, 1961. — Az irániakhoz: **Junker–Alavi**: Persisch–deutsches Wörterbuch, Leipzig, 1965. — **Aszlanov–Dvorjankova**: Afganszko–ruszskij szlovár, Moszkva, 1966.
11. **Sufflay Milán**: A Nelpicsek hagyatéka. Turul, 1907. (XXV. évf.), 71. és 144. l.
12. **Bél, Matthias**: De vetere literatura Hunno. Scythica exercitatis, Lipsiae, 1718. — **Szabó Károly**: A régi hun–székely írásról, Budapesti Szemle, Új folyam, V. k., 1866., 132. és 136. l.
13. **Nagy Iván, Reiszig Ede és Karácsonyi János** a Katisz nemzetséget törzsökös nőgrádi nemzetségnek vélik, de nem az első foglalás jogán. **Nagy Iván** hátrahagyott kéziratában, egy 1487. évi oklevéllel kapcsolatos megjegyzésében a nőgrádi Katiszokat a hely- és személynevek azonossága alapján véli kapcsolatba hozhatónak a dalmáciai Kocsicsokkal. — A nemzetség nevét sokféle alakban írták. Ezek közül törökből magyarítható a Kathys 'kevert', a Kachyk 'menekült, hontalan' és a Cazik 'támasz' változat.
14. **Bolgárfehérvár = Nándorfehérvár.**
15. A kaukázusi avar szavakra: **Mahomeszajid Szajdov**: Avarszko–ruszskij szlovár, Moszkva, 1967. — Az avar terület mikrotoponimiáját, amely rendkívül érdekes a magyar helynévanyag szempontjából, a 635–704. lapokon közli. — A lezg terület mikrotoponimiáját a 419–536. lapokon közli **Talibov–Gadzsiév–Gajdarova**: Lezginszko–ruszskij szlovár, Moszkva, 1966. A lezg–magyar helynév és szó hasonlóságokat már **Nagy Géza** i. m. római 339–340. l.
16. Idézett kínai–német szótár: **you** 'die Ehrensseite in alter Zeit – jetzt die linke Seite.'
17. A finn **harkita** 'mérlegel, latolgat; ítél, gondol'. — Véleményem szerint a Harkyan = Hartyán helyneveinknek is ez az eredője.
18. Téved **Bartha László** amikor a **szarv** és **szaru** szavainkat finn-ugor eredetűeknek véli. — A szó a finn-ugor nyelvekben árja eredetű. Erre nézve: **Bárczy Géza**: A tihanyi apát-ság alapítólevele mint nyelvi emlék. Budapest, 1951. 22. l. „A **szarv** maga árja eredetű finnugor szó” — Irodalmára nézve pedig: **Bárczy Géza**: Magyar szófejtő szótár, Budapest, 1941. — amit **Bartha László** is idézett. — A **szarvas** szavunk azonban nem függ össze ennek az **agancsos** állatnak a nevével, mert ez egy szanszkrit – iráni 'karcsú, pompás, fenséges' szó származéka és nyilván totemisztikus jelentése is volt.
19. Az even szavakra nézve: **Vaszilevics**: Evenkijszko–ruszskij szlovár, Moszkva, 1958.
20. **Bartha Antal**: A IX–X. századi magyar társadalom. Budapest, 1968. főleg 98–99. l. és **Bartha Antal**: A magyar történelem problémái 1526-ig. Történelmi Szemle, 1968. 106. l.
21. A **megye** szavunk kétségbevitel szláv eredetére nézve l. **Bartha Antal** i. c. Tört. Szemle, 1968., 109–110. l. — A kaukázusi avar párhuzam az én észrevételém.
22. **Nagy Géza** i. m. 303–311. l. — **Hóman Bálint** i. m. 36–37. l.
23. **Karácsony János**: A magyar nemzetségek a XVI. század közepéig. I. k. Budapest, 1900., 236. l. — Itt jegyzem meg, hogy számos vonatkozásra, így a hun–avar eredetű Szolnok méltóság, nemzetség és személynévre is, egyik készülő tanulmányomban részletesen térek ki.

BELITZKY JÁNOS